

เอกสารโบราณในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม

ดอกรัก พยัคศรี

นักวิชาการ

มรดกทางวัฒนธรรมคืออะไร?

มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึง อนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคารและสถานที่ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สุนทรียภาพ โบราณคดี วิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา ไม่ว่าจะป็นงานทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม หรือแหล่งโบราณคดีทางธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือสถานที่สำคัญที่อาจเป็นผลงานจากฝีมือมนุษย์หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ และได้กำหนดว่า มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ประกอบด้วยสิ่งสร้างสรรค์ ของคนในอดีตที่เป็นรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง รวมไปถึงสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น ภาษา ศิลปกรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ ตลอดจนอาหารการกิน การแต่งกาย ศาสนา และความเชื่อ ฯลฯ

เอกสารโบราณเป็นมรดกทางวัฒนธรรมหรือไม่?

เอกสารโบราณ คือสิ่งที่มนุษย์ค้นคิด และประดิษฐ์ขึ้นด้วยมือไม่ใช่เครื่องจักร เพื่อนำมาใช้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ทั้งของตนเองและสังคมของตน ดังนั้นเราอาจถือได้ว่าเอกสารโบราณก็เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่สรรค์สร้างจากฝีมือมนุษย์และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณทั้งประเภทจารึก หนังสือสมุดไทย คัมภีร์ใบลาน ฯลฯ ล้วนเป็นโบราณวัตถุ เป็นหลักฐานชั้นต้นทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ซึ่งมีคุณค่าทั้งในเชิงวิชาการและคุณค่าในฐานะที่เป็น “มรดก” ตกทอดมาถึงลูกหลานในกาลปัจจุบัน

จารึกวัดเชียงมั่น

ที่มา: ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย คมส.

จารึกแผงพระพิมพ์ไม้ วัดศรีตองคำ(หัวย้อ)

ที่มา: ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย คมส.

สมุดไทยคำเรื่อง ปักขคณนา วัดห้วยตะโก จ. นครปฐม
พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔
ที่มา: งานพัฒนาฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก ศมส.

คัมภีร์ไบบลาน พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ วัดท่าพุด จ.นครปฐม
ที่มา: งานพัฒนาฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก ศมส.

เอกสารโบราณเป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเภทใด?

หากเรามองว่าเอกสารโบราณเป็นโบราณวัตถุชิ้นหนึ่ง หมายถึง วัสดุที่ใช้ในการบันทึก มีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น หิน ดิน ไม้ เปลือกไม้ ใบลาน เป็นต้น วัสดุเหล่านี้มีรูปลักษณ์ที่จับต้องได้ และสามารถทำการอนุรักษ์ได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งวัสดุเหล่านี้ก็มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นมรดกสมบัติที่สามารถจับต้องได้

ในขณะเดียวกันวิธีการ หรือขั้นตอนที่ทำให้วัตถุธรรมชาติเหล่านี้มาเป็นวัสดุที่ใช้รองรับการบันทึก จนกลายมาเป็นเอกสารโบราณในเวลาปัจจุบันนี้ก็ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ นอกจากนี้ “เนื้อหา” ต่างๆ ที่ปรากฏในเอกสารโบราณ ที่เป็นสรรพวิชาการต่างๆ ของบรรพชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง กฎหมาย ตำรา วรรณคดี ฯลฯ ก็ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้ด้วยอีกเช่นกัน

การทုบเปลือกข่อย

การเทเยื่อข่อยลงในพะแนง

การลอกกระดาษออกจากพะแนง

ที่มา: สารานุกรมสำหรับเยาวชน

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=32&chap=3&page=t32-3-infodetail09.html>

ใครจะเป็นผู้ดูแลมรดกเหล่านี้?

ในบรรดาเอกสารโบราณทั้งหมดในประเทศไทย ตามกฎหมายแล้วถือว่าเป็นโบราณวัตถุ เป็นสมบัติของชาติ ซึ่งจะมีหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณก็คือ กรมศิลปากร เนื่องด้วยกรมศิลปากรทำหน้าที่ดูแลสมบัติชาติ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้หลายอย่าง จึงทำให้ดูแลได้ไม่ทั่วถึง เพราะขาดทั้งกำลังคนและงบประมาณ ในปัจจุบันยังมีเอกสารโบราณ (นอกจากจารึก) อยู่อีกมากที่ยังขาดการดูแลและอนุรักษ์ ในขณะที่เองในแต่ละภูมิภาคของประเทศก็มีการตื่นตัวที่จะช่วยกันทำงานเพื่ออนุรักษ์เอกสารโบราณในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและดำเนินงานอย่างแข็งขัน แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการดูแลเอกสารโบราณทั่วประเทศ

เอกสารโบราณที่ยังไม่ได้รับการจัดการ

ที่มา: งานพัฒนาฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก คมส.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน) เองในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรง เล็งเห็นว่าในประเทศไทยมีเอกสารโบราณที่สูญไปก็มาก และที่ยังคงเหลืออยู่ก็มาก แต่บุคลากร และหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเอกสารโบราณก็มีน้อย ต้องทำงานต่อสู้กับเวลาที่คอยกัดกินเอกสารโบราณให้เสื่อมลงไปทุกวันๆ ดังนั้นจึงคิดจัดทำ “ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก” นัยหนึ่งเป็นการช่วยกันทำงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมงานที่มีอุดมการณ์เดียวกัน นอกจากนี้การจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อให้บริการเผยแพร่ นั้น ยังเป็นกระจายความรู้ ภูมิปัญญาของคนในอดีต ให้กับคนในยุคปัจจุบันได้นำไปศึกษาต่อยอด ประยุกต์ใช้ในกิจการงานของตน และทำให้ความรู้ ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษของเราสั่งสมมายังคงอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ดี เราทุกคนในฐานะคนไทยและเป็นผู้ที่รับมอบ “มรดกทางวัฒนธรรม” เหล่านี้มาจากบรรพชน จึงมีหน้าที่ช่วยกันดูแล ปกป้องรักษา อนุรักษ์ เอกสารโบราณให้คงอยู่ต่อไป แต่หากเราจะเก็บรักษาแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่นำ “เนื้อหา” ที่อยู่ในเอกสารโบราณเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มรดกทางภูมิปัญญาที่เราเฝ้าปกป้องเหล่านี้ก็จะไม่มีความหมายใดๆ เลย เพราะทรัพยากร “วัฒนธรรม” แตกต่างจากทรัพยากรอื่นๆ ที่มีแต่จะใช้แล้วหมดไป แต่ “วัฒนธรรม” นั้นยังใช้ ยิ่งพอกพูน และคงอยู่ตราบนานเท่านาน

